

KAUKO PIETILÄ

Ministeri Juhantalo ja lehdistön suoritus*

Kirjoituksessa arvioidaan lehdistön tapaa kirjoittaa entisen kauppa- ja teollisuusministeri Kauko Juhantalon taloussotkuista. Tapausta lähestytään apuna sellainen sosiologinen jäsennys, jossa sanomalehden tehtäväksi nähdään yhteiskunnan asettaminen yleisöjen ja yhteiskunnallisten instanssien välille. Artikkelin mukaan ministerin taloussotkuista kirjoitettaessa ennakkoluulot lietsottiin suunnattomiin mittoihin. Ministeri saatiin eroamaan, mutta samalla lehdistö ohitti mahdollisuuden kehittää yksittäisestä tapauksesta prosessi, joka olisi voinut puuttua poliittisen järjestelmän keskeisiin rakenteisiin.

Tapaus

Yhteiskunnan työnjaot erottavat lehdistön ja politiikan eri toimialaksi. Edellinen on informointia yleisistä asioista tiedäviltä tietämättömille, jälkimmäinen päätöksentekoa yleisissä asioissa. Ministeri Juhantalon tapauksessa lehdistö sekaantui työnjaon normien vastaisesti politiikkaan ja käytännössä erotti kauppa- ja teollisuusministerin virastaan. Näin vahvaa politiikkaan sekaantumista ei ilman muuta pidetä lehdistön tehtäviin kuuluvana. Tapauksessa sekoittuivat eri instanssien toimivallat, joiden jakoa ja rajoja on pidetty loukkaamattomina.

Nykyinen pankinjohtaja, silloinen pääministeri Kalevi Sorsa erotti (Hufvudstadsbladet 5.12.1984) toisistaan yhtäältä "vapaan tiedonvälityksen", toisaalta "kansanvaltaisen päätöksenteon". Hän määritteli kummassakin alueessa luvallisen toiminnan. Yhtäällä näin: "...julkisen sanan tehtävä olisi kertoa kansalaisille, mitä tapahtuu todella. ... Tärkeätä olisi tarkistaa faktat, kertoa ne kaikki tarkoituksenmukaisesti valikoimatta sekä erottaa arvailut, spekuloinnit ja mielipiteet selkeästi tosiasioista." Toisaalla taas näin: "Politiikan (puolueiden) tehtävä olisi esittää tulkinta tapahtuvasta, esittää tavoitteita yhteiskunnan kehitykselle sekä sen legitimitietin varassa, minkä vapaat vaalit kunkin vaikutusvallalle antaisivat, osallistua poliittiseen päätöksentekoon." (Aiheesta enemmän ks. K. Pietilä 1989, 34-44). Tämän maailmankuvan perspektiivissä oli tavatonta, että lehdistö sekaantui politiikkaan eli puolueiden toimivaltaan sellaisin ottein, että kauppa- ja teollisuusministeri joutui jättämään eronpyynnön.

Suomen valtiosäännössä on voimassa parlamentarismin periaate, jonka hallitusmuodon 36 § säätää näin: "Valtioneuvoston jäseni[en] tulee nauttia eduskunnan luottamusta". (Sitä paitsi HM:n 43 § sanoo, että "[v]altioneuvoston jäsenet ovat virkatoi-

mistaan eduskunnalle vastuunalaiset".) Valtioneuvoston virka on hallitusmuodon mukaan eduskunnan käsissä; ministerit eivät ole vastuulliset lehdistölle eikä niiden tarvitse valtiosäännön mukaan nauttia lehdistön luottamusta. Prosessin alkupäässäkin lehdistöllä ei ole hallitusmuodon määrittelemää funktiota; HM:n 36 §:n mukaan on presidentin tehtäviä kutsua se tai tämä henkilö valtioneuvoston jäseneksi. Lehdistöllä ei ole ylimalkaan mitään hallitusmuodon määrittelemää funktiota; lehdistö ei yksinkertaisesti ole valtioelin. (Lehdistöllä voi kuitenkin olla epäsuoraan hallitusmuotoon perustuva tehtävä. HM:n 36 §:n mukaan presidentti kutsuu valtioneuvoston jäseniksi tunnettuja kansalaisia. Hallitusmuoto ei määrittele kansalaisten tunnetuksi toteamista; mutta joukkoviestintäjulkisuutta ei tässä asiassa voine ilman muuta sivuuttaa nykyaikaisessa yhteiskunnassa.)

Voi olla, että hallitusmuodon säädökset tukevat sellaista varsinaisen oikeudellisen harkinnan ulkopuolista käytäntöä, että viranomaisten ja valtioelinten tulee lakien ja asetusten määrittämin tavoin nauttia etupäässä ellei suorastaan yksinomaisesti toistensa luottamusta ja olla vastuulliset toisilleen. HM:n 36 ja 43 § eivät tietenkään kiellä muitakin toimijoita kuin eduskuntaa puuttumasta valtioneuvoston jäsenten luottamuksen ja virkatoimien arviointiin — mutta kun seuraamuksellinen arviointi on perustuslailla säädetty eduskunnan yksinomaiseksi kelpoisuudeksi, niin käytännön politiikassa eduskunnan kelpoisuus voi laajentua muita valtioelimiä ja varsinkin apparaatin ulkopuolisia koskevaksi kielloksi puuttua asiaan.

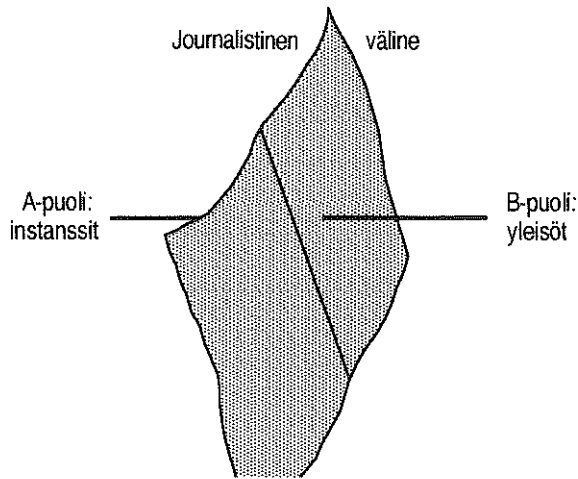
Tällainen tausta saattaa tehdä ymmärrettäväksi, että Juhantalon tapauksesta syntyikin kaksi skandaalia. Ensimmäinen saatiin Juhantalon ministerinintegriteetin kyseenalaistaneista, sotkuuntuneista liiketoimista; paljastui, että kauppa- ja teollisuusministerin omiin kauppoihin ja teollisuuksiin liittyi vähintäänkin taitamattomuutta, kenties väärinkäytöksiäkin. Toinen skandaali syntyi siitä, että ministerin sotkut otettiin julkisesti ruodittaviksi sellaisella ponnella ja siitä integriteetinäkökulmasta, että syntyi kysymys ministerin ministeriksi sopivuudesta.

Sellainen politiikka- ja demokratiakäsitys on ilman muuta perverssi, joka katsoo sopimattomaksi ja epäkansanvaltaiseksi, että lehdistö puntaroi ministereiden ja muiden valtioelinten kykyä ja taitoa toimia tehtävissään yleisten asioiden moitteettomina hoitajina ja penkoo asioita tällaisia kysymyksiä selvittääkseen. Tähän nähden kai voimme arvioida, että lehdistö toimi Juhantalon tapauksessa tehtävänsä mittaisesti kansanvallan vahtikoirana? Että ministeri Juhantalon liiketoimia penkomalla lehdistö paljasti sellaisia asioita yhteisten asioiden hoitajista, jotka eivät kestäneet julkista tarkastelua, ja auttoi siten poistamaan sairaan ja epäkelvon aineksen *body politic*ia mädättämästä? — Jos poliittisen eliitin hellimä restriktiivinen politiikka- ja demokratiakäytäntö on perverssi, niin tottapa lehdistö toimiessaan kuten Juhantalon tapauksessa on juuri vastalääke ja ansaitsee kiitoksen?

Näin yksinkertaisesti asiat eivät ole.

Journalistinen yleistilanne

Raskautan lukemistanne muutamilla teoreettisilla lähtökohdilla. — Alkeissosiologisesti tarkastellen journalististen tilanteiden rakenne on seuraavanlainen.

Yhtäällä (A-puoli) on satoja tai tuhansia julkisen huomion kohteeksi joutuvia ihmisiä, ryhmiä, laitoksia, organisaatioita ja muita sellaisia instansseja. Toisaalla (B-puoli) kokoontuu yleisöksi tuhansia, satoja tuhansia ja miljooniakin ihmisiä. Välissä toimivat journalistit saaden aikaan näiden kahden puolen välisen kontaktin ja kanssakäymisen. Tällä tavoin esimerkiksi sanomalehti on uudenaikaisen yhteiskunnan keskeisiä sosiaalisia siteitä. Lehdistöviestintä on toimintaa, joka asettaa yhteiskunnan; sosiologisesti sanoen kuviossa mukana olevat *ihmiset yhteiskunnallistuvat* (muodostavat keskenään yhteiskunnan) *joukkoviestinnän kentässä*. — Annan joitakin tutkimuksiin perustuvia lukuja siitä, minkä kokoinen yhteiskunta kokoontuu, kun normaali lehtinumero tehdään, jaetaan ja luetaan.

Olen tutkinut yhdessä Klaus Sondermannin kanssa Helsingin Sanomia (yhden numeron, mutta sen sitäkin perusteellisemmin). A-puolelta yhden lehtinumeron julkisuustilaan kokoontuu tai kootaan pyöreän luvun 5500 eri instanssia (ja niitä on sitten tosiaan kaikenlaisia, ministereistä alkaen). B-puolella samaan tilaan kokoontuu yleisöksi noin 1.3 miljoonaa lukijaa. Jos otamme huomioon vain instanssien ja yleisön väliset kontaktit, niin yksinkertaisen kertolaskun avulla saadaan 7.2 miljardin (7 200 000 000) kontaktin potentiaali — vähintään tämän kokoinen sosiaalisen tilanteen mahdollisuus on jo yhdessä lehtinumerossa. (Suuret luvut eivät ole näissä yhteyksissä kummallisia. Norbert Elias (1986, 107) on laskenut erikokoisissa pienryhmissä mahdollisten ihmisten välisten suhteiden määrää. Jo kymmenen jäsenen ryhmässä kaikkien mahdollisten suhteiden määrä nousee niinkin suureksi kuin 5110.) Kuinka journalistit tämän potentiaalın toteuttavat? Minkä muotoisena ja rakenteisena? Ja miten niiden kenties pitäisi se toteuttaa? — Paino on nyt viimeksi mainitussa kysymyksessä.

Pyydän pitämään mielessä tästä eteenpäin, että tosiasiaassa lehtimiesten ja -naisten toiminnasta syntyy valtava yhteiskunta. Siitä voi syntyä yhtä ja toista muitakin; mutta joka tapauksessa siinä asettuu valtava yhteiskunta. — Kun ajattelee, mitä kaikkia kanssakäymisen välineitä ja kanavia meillä ja muilla on Helsingin Sanomien lisäksi

si ja missä mitassa niitä käytetään, saa aavistuksen siitä, millainen moderni ja jälkioderni yhteiskunta oikeastaan on sosiologiselta luonteeltaan.

Journalismin normittamisesta

Journalistista toimintaa kuten kaikkea muutakin toimintaa normitetaan ja säädelään; normituksissa on esiintynyt karkeasti ottaen kaksi vastakkaista ja keskenään katkerasti kamppailevaa virtausta.

Yhden ajatuskuvion mukaan — esimerkkinä Antero Rinne (1954, 116) — ihmisten suhtautuminen ylimalkaan ”tähtää ideaalisiin arvoihin, ts. toteen, hyvään ja kauniiseen niiden itsensä takia. Se on ... sosiaalista elämää tieteen ja taiteen, filosofian ja aatteellisten pyrkimysten piirissä”. Äskeisessä alkeissosiologisessa kuvauksessa tällainen ajattelu sijoittuu asetelman A-puolelle, josta katsottuna B-puolen yleisöt kärsivät — kuten J. Fiske ja J. Hartley (1985, 76) sanovat — ”uudenlaisesta sosiaalisesta sairaudesta, nimittäin ’mediadeprivaatiosta’” (Fiske ja Hartley eivät itse tarkastele asioita A-positiosta). Mediadeprivaation ajatuksessa toden, hyvän ja kauniin arvot ovat A-puolella. Joukkoviestimet pitävät yllä mediadeprivaatiota, elleivät levitä tietoa tai muita korkeampia kulttuuriarvoja niiltä joilla niitä on, niille joilla ei ole. Siinä joukkoviestinnän arvostelu A-puolelta katsoen. Kun viestimiä halutaan säädellä tältä pohjalta, käytetään kriteereinä kulttuurijärjestelmän korkeita, ehkä voi sanoa objektiivisia arvoja — totuutta, hyvyttä, kauneutta ja oikeutta.

Vaihdetaan paikkaa ja kuunnellaan B-puolen toiveita ja vaatimuksia. Mitä joukkoviestinnän vastaanotto on B-puolella? Seuraan Ilkka Heiskasta (1989, 125), jolle se on psyykkistä työtä. Se taas määritellään ”... subjektin (Ich) mieltä sisäisesti järjestäväksi toiminnaksi, jonka kohteena ovat ne subjektin mieltä muuttavat [media]tapahumatketjut, joissa subjektin sisäiset viettivoimat (Triebe) pyrkivät purkautumaan ja mahdollisesti purkautuvatkin tietyn kohteen suuntaan”.

Jos vastaanotto on tätä, niin mitä viestimiltä edellytetään? A-puolelta katsoen välineet olivat objektiivisten arvojen esittämisen paikka. Nyt ne ovat vastaanottavan subjektin viettitoimintojen näyttämö. B-puolelta nousevan ohjelman keskeinen normatiivinen kysymys koskee Heiskasen mukaan (televisiotoiminnassa) ”yksityisen ohjelman tekijän ja tuottajan oikeutta ja velvollisuutta joko ilmaista omaa psyykkistä työtään ja/tai ruokkia katsojien ’ei-sosiaalista’, sisäistä ja tiedostamatonta psyykkistä työtä.”

B-puolelta katsoen normatiivisesti määräävää on tuottajien velvollisuus ruokkia omaansa tai vastaanottajien ei-sosiaalista psyykkistä työtä. Kun välineitä halutaan säädellä B-teorian pohjalta, kriteereinä ovat kulttuuristen arvojen — Heiskasen sanoin ulkoa pakotettujen korkeakulttuuristen parempien merkitysten — asemesta viestinnän kyky tuottaa ”minän uuden tulkinnan ja ... kohentumisen aiheuttamaa tyydytystä tai ... ’viettimyksen lisäarvoa’, joka lisää subjektin ’energiaa’, viettivoimien laukaisemisen halua”.

Näillä välineillä koetan arvioida lehdistön suoritusta Juhantalon tapauksessa.

Juhantalon tapauksen sosiologinen tilanne

Lähtökohtani on äskeinen AB-perustilanne; tutkittavana se, miten journalistit operoivat A:n ja B:n välissä. Normivirtaukset sallivat/vaativat sitoutumisen joko A-puolen korkeisiin tai B-puolen mataliin arvoihin.

B-leiriin keräytyy yleisöksi yhteiskunnan instituutioiden ja järjestelmien ydinrakenteiden ulkopuolisia ihmisiä, joilla on pysyvästi ydinrakenteissa toimiviin kohdistuvia, voimattomuuden, hyväksi käytetyksi ja huijatuksi tulemisen kokemuksiin tai ainakin tuntemuksiin perustuvia ennakkoluuloja: epäilyksiä, pelkoja, pahoja aavistuksia, kaudan ja herravihan potentiaaleja; siellä on ulkopuolisuutta, tietämättömyyttä, voimattomuutta ja samalla ja juuri siitä syystä ahnasta uteliaisuutta, viettejä, halua ja ties mitä — kaikenlaista purkautumistaan odottavaa viettymysenergiaa. B-puolelta katsoen A-puolella on ihmisiä ja ryhmiä, laitoksia, organisaatioita ja muita sellaisia, joilta voi odottaa vain ja oikeastaan koko ajan odotetaankin jotakin kuvaamatonta.

Juhantalo-jupakka viritetään tämän tilanteen pohjalta, Heiskasen B-normeja noudattaen. Iltalehti nostaa julkisuuteen ministerin ikävänpuoleisen tilanteen, ennakkoluulo juhlii ja juhlii oikeutetusti: löytyy kasapäin sitä sotkua, mitä julkisivun taakse on jo ennalta kuviteltu. Ennakkoluuloisten epäilyt osoittautuvat aiheellisiksi, ja asia ratkeaa ministerin eroon kuten kuuluu ja oikein on: Juhantalo — koko järjestelmän ydinjengin symbolina — paljastuu ja saa ansion mukaan, lehdistö toimii oikein, kansa selittää koneiston, hyvä voittaa huonon, moraalinen epämoraaლის.

Siinä missä B-leirin ihmisillä oli ahaan uteliaita epä- ja ennakkoluuloja, A-leirillä oli rationaalisia argumentteja Juhantalon puolustukseksi:

— Ministerin siviilibisnekset eivät ole hänen virkatoimiaan (ei pidä sekoittaa eri asioita keskenään).

— Jos ministerin toimia halutaan arvostella, arvosteltakoon hänen toimiaan ministerinä eikä yksityishenkilönä (Juhantalon rekordi ministerinä on kiitettävä, meillä on hänessä hyvä kauppa- ja teollisuusministeri).

— Mitään lainvastaista ei ole todettu (lehdistö syyttää ja tuomitsee tosiasioiden asemesta ennakkoluulon perusteella tutkimatta ministerin kykyä pitää omat ja yleiset asiat erossa toisistaan ja luottamatta tähän kykyyn).

— Jos ministeri onkin velkaantunut ja sotkenut siviiliasiansa, niin samoin on käynyt kymmenille tuhansille muillekin suomalaisille (ministeri on erehtyvä ihminen siinä kuin muutkin, eikä virhelaskenta omissa siviiliasioissa anna aiheutta syyttää ministeriä ministerinä).

Mitä Juhantalon puolustukseksi esitettiin, oli hänen vielä ministerinä ollessaan yhtä perusteltua kuin lähtökohtana ollut B-puolen ennakkoluulo. Seuraavia mahdollisuuksia olisi ollut vähintään kahdenlaisia.

(1) Lehdistö olisi voinut viitata siihen, että ministeriin kohdistunut epäluulo oli tässä tapauksessa oikeutettu. Sen perusteella, mitä Juhantalon puuhista paljastui, ei ollut perusteetonta uskoa, etteikö mies tiukan paikan tullen tarttuisi tilaisuuteen ja erehtyisi *vastaisissa toimissaan* pitämään yksityistä etuaan yleisenä. Tätä epäilystä ei paljastusten jälkeen olisi kumonnut mikään. Kuitenkin ministerin täytyy olla kaiken perustellun epäilyn yläpuolella voidakseen jatkaa virassaan. Siis Juhantalon on mentävä. Tältä pohjalta koneisto ja ulkopuoliset olisivat voineet löytää kohtuullisen ja järjellisen

ratkaisun ongelmallisiin suhteisiinsa: perustellun epäilyn ilmetessä yleistä luottamusta edellyttävän julkisen viran hoitaja jättää paikkansa täytettäväksi. Koneisto olisi tunnustanut ulkopuolisten ennakkoluulon oikeutuksen; tunnustus eli Juhantalon luopuminen tehtävästään olisi samalla muuntanut ennakkoluulon rationaaliseksi hallintoperusteeksi.

(2) Toinen strategia olisi ollut siihen panostaminen, että ministerin virkatoimista löytyy *jo tehtyjä* virheitä tai rikkeitä — mutta ennen näytön löytymistä tuomiota ei luetaisi eikä ministerin eroa vaadittaisi pelkästään sillä perusteella, että näyttöä saattaa löytyä. Tällöin puolestaan ulkopuolisten ennakkoluulo olisi osoittanut pidättyvyyttä, itsehillintää ja puolustuksen esittäminen argumenttien huomioon ottamista. Tässäkin ratkaisussa ulkopuolisten epäilyt ja koneiston rationaalisuus olisivat löytäneet toisensa kohtuuden pohjalta.

Todellisissa tapahtumissa ei toteuttanut kumpikaan näistä kohtuullisista ja järjellisistä mahdollisuuksista. Juhantalo joutui eroamaan sen epäilyksen vuoksi, että hänen virkatoimistaan saattoi ennen pitkää löytyä moitittavaa — mutta ennen kuin sellaisia oli löytynyt. Ei sillä perusteella, että ministerin on oltava perustellun epäilyn yläpuolella, eikä todellisen näytön perusteella.

Tällaisissa peleissä asettuu osaltaan elämämme yhteiskunnallinen kuvio. Suuri yhteiskunta, kontaktien ja vuorovaikutusten miljardiluokan kuvio on siinä, miten ihmisten suhteet asettuvat ja ratkeavat uudestaan ja uudestaan kanssakäymisen uudenlaisissa välineissä. Siinä kierteessä, josta Juhantalon tapauksessa on kysymys, yhteiskunnallisen elämän kohtuullisen järjestämisen mahdollisuudet syrjäytyivät koneiston rationaalisuuden ja ulkopuolisten ennakkoluulon saamatta mahdollisuutta löytää yhteen sovitumisen kohtaansa.

AB-jakoiseen yhteiskuntaan näyttää liittyvän pulmia, joita joukkoviestimien on ilmeisen vaikea käsitellä. Pulmat ovat yhteiskunnan A- ja B-puolen kohtaamisen ja yhteen sovittamisen ongelmia. A-puolen on vaikea myöntää B-puolen hämärälle epäluuloisuudelle minkäänlaista oikeutusta. Jälkimmäisen puolen on puolestaan vaikea tunnustaa ensinkään A-puolen rationaliteettia. Yhteiskunnan muodostus taipuu patologiseksi sitouduttiin sitten A-puolen tai B-puolen normeihin. A-puolen periaatteet sulkevat ulos sen matalassa, sakeassa ja väkevässä mielessä inhimillisen, jota B-puolelta pyrkii tunkeutumaan kuvioon. Jos taas sitoudutaan ruokkimaan B-puolen viettymyksiä ja ennakkoluuloja, suljetaan ulos rationaliteetteja. — Juhantalon tapauksessa joukkoviestimien ruokkima B-puolen syvä ja hämärä ennakkoluulo voitti koneistojen hyvämuotoisen ja kylmän rationaalisuuden. Mitään syytä suureen iloon ei ole, ellemmme pidä irrationaalisesti viettiperustaista yhteiskuntaa tavoittelemisen arvoisena.

Korkeilla ja matalilla arvoilla ei pärjätä

Olen koettanut osoittaa, että journalismin yleisimmät ohjauskoodit (A- ja B-normit; korkeat yleisen hyvän ja matalat viettiperustaiset arvot) eivät riitä, jos asioita tarkastellaan sosiologisesti, ihmisten keskinäisessä sosiaalisessa toiminnassa syntyvän yhteiskunnan kannalta.

Ehkä kannattaa miettiä, missä kohden Juhantalo-jupakkaa mentiin metsään. — Siinä joutui vastakkain kaksi näkökulmaa, koneiston ulkopuolisten ennakkoluulo ja koneiston itsensä rationaalisuus. Kumpikin osoittautui kannaltaan oikeutetuksi, kumpikin oli perusteltu. Molemmat eivät voineet olla samanaikaisesti. Yksi voittaa toisen. Mutta voitto, kummin päin tahansa, on yhteiskunnan kannalta tappio.

Minusta on merkkejä pantavaa, että vaikka kannat joutuivat vastakkain, eivät ne tavallaan päässeet kosketuksiin. — Ennakkoluulo oli oikeutettu, mutta myös koneiston argumentit olivat perustelluja. Ennakkoluulo ei pystynyt murtamaan puolustusta pannaessaan väärinkäytösten paljastumiseen, näyttöä kuitenkaan löytämättä. Koneisto puolestaan ei pystynyt taittamaan epäluulon kärkeä myöntymällä kompromissiin siinä, että ministerin on oltava kaiken perustellun epäilyn yläpuolella, ja antamalla Juhantalon sen nojalla mennä. Toteutui oikeastaan huonoin mahdollisuus: koneisto joutui uhraamaan Juhantalon saamatta mitään vastineeksi — mikä samalla merkitsi, että ennakkoluulo jäi pelkäksi ennakkoluuloksi.

Pattitilanteessa voidaan etsiä kompromissi, turvautua oveluuteen — tai käyttää silkkää voimaa. Journalistit turvautuivat voimaan. He kasvattivat ennakkoluulon paineen yli kaikkien mittojen yksinkertaisesti pitämällä juttua agendalla, niin että ministerin oli lopulta pakko vetäytyä. Mutta kuten sanoin, journalisteilla ei ole erityisempää aiheutta riemuun tai ylpeyteen. He eivät pystyneet kompromissiin tai oveluuteen, yksinkertaisesti journalistiseen ammattitaitoon. Umpikujan jouduttuaan he murtautuivat voimaa käyttäen läpi; mutta särkivät samalla järjestelmällisen yhteiskunnallistumisen mahdollisuuden. Journalistista ammattitaitoa olisi osoittanut umpikujan kiertäminen.

Juhantalo oli journalisteille umpikuja; Juhantalosta piti päästä läpi. Läpi päästiin lietsomalla paljas ennakkoluulo suunnattomiin mittoihin. Mitä mahdollisuuksia olisi ollut, muuta jätettiin käyttämättä?

Arvojen tilalle journalistista ammattitaitoa

Valtiosääntöä koskevissa jutuissa kannattaisi vilkaista valtiosääntöä itseään. Otan uudestaan esille hallitusmuodon 36 §:n, jonka alku kuuluu kokonaisuudessaan seuraavasti:

"Valtioneuvoston jäseniksi, joiden tulee nauttia eduskunnan luottamusta, *kutsuu presidentti rehellisiksi ja taitaviksi tunnettuja* syntyperäisiä Suomen kansalaisia." Jotta journalistit jalostaisivat yleisöjen sakean ja muodottoman ennakkoluulon rationaaliseksi menettämättä sen inhimillistä paatosta, heidän pitäisi osoittaa toimessaan journalistista ammattitaitoa poliittisen oveluuden mielessä. Esimerkiksi: Jos et pääse käsiksi Juhantaloon, niin pääsetkö käsiksi johonkuhun toiseen?

Presidentti nimitti keväällä 1991 hallituksen, johon Juhantalo tuli kauppa- ja teollisuusministeriksi. Juhantalon sotkut olivat täyttä totta jo tuolloin. Ja silloin huomion pitää kohdistua presidenttiin. Eikö Koivisto tiedä tai ota selvää, millaisia tyyppisiä hän hallitukseen nimittää? Eikö hän osaa selvittää tällaisia juttuja — kun sentään journalistit osaavat? Onko presidentti noudattanut hallitusmuotoa kutsuessaan Juhantalon valtioneuvoston jäseneksi? Journalistit saivat usutettua oikeuskanslerin Juhantalon jäljille. (Miksi oikeuskansleri toimi vasta siinä vaiheessa?) Hallitusmuodon mukaan: "Jos

presidentti menettelisi lainvastaisesti virkatoimessaan [johon kuuluu henkilöiden kutsuminen valtioneuvoston jäseniksi], on oikeuskanslerin tehtävä siitä huomautus.” Mitä oikeuskansleri on tehnyt tässä asiassa, joko Juhantaloa nimitettäessä taikka hänen sotkujensa paljastuttua?

Kysymyksiä riittää, jos vain riittää mielikuvitusta: Mitkä ovat presidentin mitat rehellisyydelle ja taitavuudelle? Juhantalon rehellisyyden on tosin pystynyt asettamaan kyseenalaiseksi vain toinen hevospies; mutta taitavuus? Onko erityistä taitavuutta juuri se, että onnistuu sotkemaan talousasiat pääsemättömiin? Eikö yhteiskunnallinen tilanteemme todistakin siitä, että juuri tällaiset mittapuut Koivistolla on tosiasiasa ollutkin käytössään niin edellistä kuin nykyistä hallitusta nimittäessään? Teillä — puhun nyt journalisteille — olisi ollut mahdollisuus tarttua presidenttiä teoista kiinni, kun ette saaneet Juhantalosta kunnon otetta. Mitä presidentti teki, kun Juhantalon talousasiat tulivat julkisuuteen? Olisiko hänen pitänyt lausua asiassa jotakin selvästä, ainakin oman menettelynsä osalta siitä, miten meillä sattui olemaan juuri tällainen kauppa- ja teollisuusministeri? — Mitä se tarkoittaa, että jotkut henkilöt tunnetaan rehellisiksi ja taitaviksi? Mihin instansseihin hallitusmuodon kielipillinen passiivi 'tunnettu' viittaa? Pitäisikö olla erityisiä järjestelyjä, joissa tällainen tunteminen täsmennetään? Voimme

ILTA-SANOMAT

1992 — 002154 - 9247

PERJANTAINA 20. MÄRRASKÜLTA 1992

5,00 mk ★★ N:o 270

56 sivua

Juhantalon VELAT JO YLI 60 miljoonaa

Sivu AB

kuvitella, että ministerikandidaattien olisi alistuttava julkiseen kuulemiseen, jossa henkilöt tavalla tai toisella tuntevat voisivat esittää näille näiden maineen yleiseksi toteamiseksi tarpeellisia kysymyksiä. Vai riittääkö rehellisyyden ja taitavuuden tuntemiseksi, että kysymys on poliittisen julkisuuden piirissä yleisesti tunnettu henkilö? Puolueen johtomies/nainen? Periaatteessa ennakkoluulo voisi toimia valtiomuotoa rationalisoivana paineena. Ennakkoluulosta on mahdollista kehittää poliittisen toiminnan rationaalisia taitoja, jotka eivät ole peräisin yksinomaan koneistoista, vaan myös B-puolen sakeasta inhimillisyydestä.

Edelleen samalla linjalla: Jos Juhantalo oli Koiviston rehelliseksi ja taitavaksi tuntema henkilö (joko niin, että Koiviston mittapuulla talousasioiden sotkeminen juuri kvalifioikin kauppa- ja teollisuusministeriksi, tai sitten niin, ettei presidentti tiennyt, halunnut tai osannut selvittää nimitettäväksi tuotujen taustoja), niin mitä nämä muut, jäljellä olevat sitten ovat? Entä edellisen hallituksen ministerit?

Jos presidentti on näissä asioissa osaamaton, velto ja passiivinen, se hänen kunniaukseen; mennään eteenpäin puolueisiin. Eivätkö ne ole selvillä siitä, millaisia tyyppisiä ne esittävät ministereiksi? Ovatko ne kaikki saman kaliiperin miehiä ja naisia kuin Juhantalo, yhtä rehellisiä ja taitavia? Mitkä rehellisyyden ja taitavuuden kriteerit puolueilla on käytössään?

Valtiosääntöön liittyvät jutut eivät suinkaan ole ainoa mahdollinen tema — mutta journalistit polkevat lähtökuopissaan. Jupakka käynnistyi kohta vuoden päivät sitten; ainoa seikka, missä on päästy eteenpäin, on Juhantalon sotkemien miljoonien määrä. Yhdessäkään vaiheessa ei kysytty, missä riivatussa Juhantalon hukkaamat 60 miljoonaa ovat (eikä niitä edes ollut 60, vaan 36). Juuri tässä on journalistien ammattitaidon raja — Helsingin Sanomien pääkirjoituksen lausunto 9.6.1992 on paitsi loistelas understatement myös kyvyttömyyden tunnustus: "Satoja miljoonia on hävinnyt jäljettömiin niin, ettei hyödynsaajista ole tietoa." — Suomen taloudessa on touhunnut varmaan tuhatkunta muutakin Juhantaloa, "on hävinnyt jäljettömiin" ei satoja miljoonia vaan kymmeniä tai satoja miljardeja. Tuhannen keskimääräis-juhantalon jäljiltä kenties 60 000 000 000 markkaa. Ja journalistit touhuu edelleen Juhantalon jäljissä. Minkähän takia?

Ja niin edelleen...

Juhantalo on mitätön juttu. Hänen erottamisestaan ei syntynyt mitään muuta kuin uusi kauppa- ja teollisuusministeri. Meidän kannaltamme on aivan samantekevää, onko siinä paikassa Juhantalo vai Tuomisto. *Journalistien virittämä prosessi su-pistui tosiasiallisuudessa heidän käsissään suurista mahdollisuuksista pelkäksi bagatelliksi* (sen tosiasiallinen suuruus on yhteiskunnan vakava, mutta journalistien käsittämättömiin jäävä patologisoituminen). *Mahdollisuus, jota ei koskaan käytetty, oli paisuttua mitättömästä sivuseikasta poliittisen järjestelmän keskeisiin rakenteisiin puuttuva prosessi*, jossa koneistojen luutunut rationaalisuus olisi voinut rikastua ihmisten halun energialla, ihmisten halu sivistyä poliittiseksi järjellisyysdeksi.

* Kirjoitus perustuu Otavan Opiston "Lehdistö ja poliittinen valta" -seminaarissa 23.11.1992 pidettyyn esitelmään.

Kirjallisuus

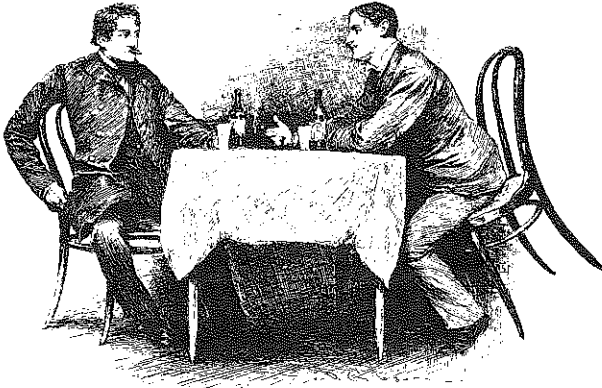
ELIAS, Norbert. Was ist Soziologie? München, Juventa 1986.

FISKE, John & HARTLEY, John. Reading television. Lontoo, Methuen 1985.

HEISKANEN, Ilkka. "Television katselu psyykkisenä työnä ja yhteisöllisen kontrollin lähteenä ja kohteena". Teoksessa: HEIKKINEN, K. (toim.). Elämää kuvavirrassa. Televisio suomalaisissa elämäntavoissa. Helsinki, Tammi 1989, 114-170.

PIETILÄ, Kauko. "Julkisuus on peli eikä peili". Poliitikka, 31 (1989):1, 34-44.

RINNE, Antero. Sosiologian pääpiirteet. Porvoo ja Helsinki, WSOY 1954.

A LKOHOLI
 on kemiaa,
 fysiologiaa,
 psykologiaa,
 sosiaalipsykologiaa,
 sosiologiaa,
 sosiaalipolitiikkaa,
 taloustiedettä
 ja politiikkaa.

Näistä aineista koostuu myös Alkoholipolitiikka-lehti, jonka Alko valmistaa kuusi kertaa vuodessa. Ja millä hinnalla! Koko vuosikerran saat nimelliseen 60 markan hintaan. Tilata voit kestonä tai vuodeksi kerrallaan.

**KAIKKIEN ALOJEN OPISKELIJAT,
 TILATKAA ALKOHOLIPOLITIikka-LEHTI!**

Soittamalla puh. 90/1332434
 tai postitse, Alkoholipolitiikka,
 PL 350, 00101 Helsinki.